

PIETRO LUPIS VALENTIANO'NUN İTALYANCA-TÜRKÇE SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE (1520-1527)

On Pietro Lupis Valentiano's Italian-Turkish Dictionary (1520-1527)

Ömer YAĞMUR*

Gazi Türkiyat, Güz 2016/19: 159-188

Öz: Bu çalışma 1520'li yıllarda basılmış bir İtalyanca-Türkçe sözlük üzerine yapılmıştır. Yazarı bir İspanyol Yahudisi olan Pietro Lupis Valentiano 1492 yılından itibaren İtalya'nın kuzey topraklarında yaşamış bir tüccardır. Balkanlarla ticareti neticesinde Hırvatçanın ilk İtalyanca-Hırvatça sözlüğü ile Batı Türkçesinin Latin harfleri ile basılmış en erken çeviri yazılı sözlüğü kabul edilebilecek İtalyanca-Türkçe sözlüğü hazırlamıştır. Çalışma, eserin Bayerische Staatsbibliothek'te bulunan baskısı üzerine yapılmış ve bu nüsha Adamović'in 1975'te yayımladığı British Museum baskısı ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca Pietro Lupis'te geçen Türkçe kelimeler madde başına alınmak suretiyle bir sözlük hazırlanmıştır. Bu sözlükteki bazı Türkçe ve alıntı kelimeler dönemin diğer çeviri yazılı metinleri ile karşılaştırılarak kelimelerin XVI. yüzyıl Osmanlı Türkçesindeki telaffuzlarına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: sözlükçülük, sözlükler, Osmanlı Türkçesi, İtalyanca, Pietro Lupis Valentiano, Osmanlı Türkçesi çeviri yazılı metinleri.

Abstract: This article discusses an Italian-Turkish transcriptiontext written in 1520's. The author, a Spanish Jewish Pietro Lupis Valentiano, was a merchant who lived in the western part of Italy after 1492. As a result of trading with Balkans he penned the first Italian-Croatian and an Italian-Turkish dictionary which can be accepted as the earliest transcriptiontext in a dictionary form of Western Turkish in Latin script. The work was created on Bayerische Staatsbibliothek copy and it was compared with British Museum copy published by Adamović in 1975. Besides, a dictionary was arranged by taking the Turkish words which are in Pietro Lupis to the entries. Comparing some Turkish words and borrowings in the dictionary with the other transcriptiontexts in the same period were drawn attention to the pronunciations of the words in the XVth century Ottoman-Turkish.

Keywords: history of lexicography, dictionaries, Ottoman-Turkish language, Italian language, Pietro Lupis Valentiano, transcriptiontexts of Ottoman-Turkish.

* Yrd. Doç. Dr., Abant-İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Bolu/TÜRKİYE; Visiting Researcher, Università Ca' Foscari Dipartimento di Studi sull'Asia e sull'Africa Mediterranea, omeriyagmur@gmail.com. Gönderim Tarihi: 11.12.2015. Kabul Tarihi: 16.03.2016. Bu çalışma 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Bursu kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

Giriş

Bugüne kadar tespit edilen erken dönem çeviri yazılı metinlerin birçoğu genellikle İtalyanlar tarafından ya da İtalya topraklarında yazılmıştır. Bunun en önemli nedeni ticaret bakımından hatırı sayılı bir üne sahip Venedik, Ceneviz, Floransa hattındaki İtalyan şehir devletlerinin erken dönemlerden itibaren Türklerle iletişim hâlinde olmalarıdır. Venedikliler Osmanlılardan çok daha önce Selçuklular, Mentешеoğulları ve Aydınöğulları ile ticari ilişki kurmuşlar, çeşitli ticaret anlaşmaları yapmışlardır (Pedani 2010: XIII). XIII. yüzyıl başlarında Lâtinlerin elindeki Antalya limanına Anadolu'dan sevk edilen tüccar mallarına zorluk çıkarılması nedeniyle Selçuklu hükümdarı Gıyasüddin Keyhüsrev 1206 yılında Antalya'yı fethetmiş (Uzunçarşılı 1988: 3,4), sonrasında Venedikliler ile bir ticaret anlaşması imzalamıştır. 1220 yılında yenilenecek anlaşma ile Venedikliler Keykavus'tan Antalya limanında yapacakları ticarete binaen ayrıcalıklar elde etmiş, normal koşullarda %10 olan gümrük vergisini %2'ye indirmeyi başarmışlar ve tüccarların malları ve canları için güvence almışlardır. Bunların yanı sıra tahıl ve işlenmiş dahi olsa kıymetli taşlar, madenler vergiden muaf tutulacak ve hatta Venediklilerin kendi arasındaki anlaşmazlıklar için yargı özerklikleri bulunacaktı (Cahen 2012: 126). Bizans döneminde ise Venedikliler için İstanbul'da bugün Bal Kapanı Hanı'nda kalıntıları görülebilen, Eminönü civarında bir mahalle tahsis edilmişti (Pedani-Bortolozzo 2010: 24). İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı Devleti ile 18 Nisan 1454'te imzalanan antlaşmaya göre kendilerine İstanbul'da bir yer gösterilmeyecek, fakat şehirde bir balyos bulundurabilecekler ve %2'lik bir vergi ile İstanbul limanına serbest giriş-çıkış yapabileceklerdi (İnalçık 2013: 40). Bu tarihten sonra Venedikliler bugün İtalyan elçiliğinin bulunduğu yerde, Galata'da (Pera) ikamet etmeye başlamışlardır. Diğer yandan İtalyan yarımadasındaki ticaretin tek yönlü olmadığı, 1400'lü yıllardan itibaren Osmanlı tüccarlarının da Venedik'e ticari mallar getirip sattıkları tahmin edilmektedir. Önceleri pansiyonlarda kalan bu tüccarlar 1621 yılından itibaren Venedik Cumhuriyeti'nin Canal Grande üzerinde kendilerine tahsis ettiği Fondaco dei Turchi adlı binada kalmaya başlamışlardır (Pedani-Bortolozzo 2010: 24). 1463'teki Osmanlı-Venedik savaşıyla birlikte Venedik'e verilen imtiyazlar Floransa ve Dubrovnik'e de tanınmış, 1569'da yapılan Osmanlı-Fransız kapitülasyon antlaşmasına kadar Batı ile ticaret başta Venedik olmak üzere İtalyan şehir devletleri ile yürütülmüştür (İnalçık 2009: 141-3). Dolayısıyla İtalyanlar tarafından yazılan çeviri yazılı metinler bir tesadüfün eseri olmayıp özellikle pratik konuşma dilini aksettiren, onların ticaret yaptıkları kişilerle asgari seviyede anlaşabilecekleri günlük konuşma kelimeleri ile oluşturulmuştur.

İtalyanlar tarafından kaleme alınan çeviri yazılı metinler arasında en erken dönemde yazılmış olarak bugün yazma hâlinde Floransa Milli Kütüphanesinde bulunan ve 1533 yılında hazırlandığı düşünülen Floransalı Filippo Argenti'nin

Regola del parlare turcho'su zikredilebilir. Fakat biraz daha geriye gidildiğinde 1520-1527 tarihlerinde yazıldığı tahmin edilen Pietro Lupis'in *Opera Nova... La qual infegna a parlare Turchefco* adlı sekiz sayfalık İtalyanca-Türkçe sözlüğü karşımıza çıkar. Bir İspanyol Yahudisi olduğu düşünülen Pietro Lupis (Lópes) Valentiano 1492 yılında İspanya'dan kaçıp İtalya'ya yerleşmiştir. 1527 yılında hazırladığı *Opera Nvova Che Insegna a Parlare la Lingva Schiavonescha alli Grandi alli Picoli et alle Donne* adlı İtalyanca-Hırvatça sözlüğü Hırvatçanın ilk sözlüğü olarak gösterilmektedir (Filipović 1986: 65-6). Bu dört varaklık kitapçığın ikinci sayfasında bulunan İtalyanca ön sözden onun bir tüccar olduğunu ve sözlük vasıtasıyla Hırvatistan, Sırbistan, Arnavutluk, Türkiye, Macaristan, Bohemya gibi ülkelerde bulunan tüccarlara ve gezginlere yardım etmeyi amaçladığını öğrenmekteyiz (Valentiano 1527: II). Kullandığı İtalyanca Floransa, Siena, Udine (Venedik ve Trento) hattında XVI. yüzyılda konuşulan İtalyancayı ve bölgenin tipik ağız özelliklerini yansıtmaktadır (Filipović 1986: 66) ve muhtemelen kendisi bu bölgede İtalyancayı öğrenmiş ve yaşamıştır.

İtalyanca-Hırvatça hazırlanan sözlükle aynı amaca hizmet etmek üzere basıldığı anlaşılan *Opera Nova...La qual infegna a parlare Turchefco*'nun ilk sayfasında yazar ve eserin ismi dışında bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle Münih Bayerische Staatsbibliothek'te 4 Polygl. 27^a'da bulunan eserle ilgili katalogta verilen 1520 basım tarihinin sadece tahminî olduğu söylenebilir. İki sütun hâlinde İtalyanca-Türkçe basılan sözlükte 237 Türkçe madde başı bulunmaktadır ve bunların çok azı cümle formundadır. Madde başları iki başlık altında toplanmıştır. *Questi fono li nomi de diuerse cofe* başlığında alıntı ve alıntı olmayan Türkçe kelimeler ve nadiren fiiller, *Questi sono li numeri Turchefchi* başlığı altında ise Türkçe sayılar verilmiştir. *La qual infegna a parlare Turchefco* üzerinde detaylı bir dil incelemesini 1975 yılında Milan Adamović yapmıştır. "Ein Italienisch-Türkisches Sprachbuch Aus Den Jahren 1525-1530" başlıklı çalışma eserin British Museum'da bulunan fakat üzerinde yazarı hakkında bilgi olmayan tahminen 1530 yıllarına ait nüshası (British Museum 1171 C.32 '09') üzerine yapılmıştır. Bu nedenle ilgili makalede Adamović, eserin adı dışında herhangi kesin bilgiye ulaşamamıştır. Diğer yandan, Adamović aynı kütüphane kataloglarında (British Museum General Catalogue of Printed Books, Vol. 175, London 1963, s. 760) kayıtlı 1525 yılından önceye ait daha eski bir nüshanın olduğunu belirtse de bunun II. Dünya Savaşı yıllarında zarar gördüğünü bildirir (ITS 15).

Her ikisi için kesin bir basım tarihinden ve yerinden bahsedilemeyen British Museum (BM) ve Bayerische Staatsbibliothek (BS) nüshalarında özellikle Türkçe kelimelerin imlalarındaki yer yer değişiklikler dikkat çekicidir.¹ Bunun yanı sıra,

¹BS ve BM nüsha farkları için *Bayerische Staatsbibliothek Metni* başlığına bakınız.

ortak kelimeler dışında, bir nüshada olup diğerinde olmayan İtalyanca ve Türkçe kelimeler mevcuttur:

Sadece BS'de		Sadece BM'de	
vn giouine	ighit	Lazaro	giudam <i>ciudam</i>
vn vecchio	coge	o le belle tette	memelerimber
vna vecchia	chari	cuore mio	'd. memelerin ber'
vna giouine	chis	chi te feci tanto bella	beben iuregum
pidochio	bith	uorrei che veniffi	'd. benem iuregum <i>benem yuregum'</i>
pulisi	pirhe	vnafira a dormire	negofelfi
anedra	ordec	meco	'ne <i>gozelsi[n]</i> '
zucche	chabach	zudio	benumele bir cheze atfan 'd.
verze	lana	domenica	benumele bir cheze iatfan
bona vita	falamelech	luni	<i>benumele bir kece yatsan'</i>
olio de oliua	zeitiniach	mercordi	cifu 'd. cifut <i>çifut'</i>
vino	farap	marti	pafurgur
bichiere	cadach	giouedi	'd. pafargun <i>pazargun'</i>
bocale	bardach	uenardi	pafarertefi <i>pazartesi</i>
melon	carpac	sabbato	fale <i>sale</i>
cocomero	quiar		befembe <i>besembe</i>
ste con dio	alafmarladi		chiarfemba <i>çarsemba</i>
cinquanta vno	eli bir		giuma <i>cuma</i>
cinquanta doi	eli chi		giumaertefi <i>cumaertesi</i>
cinquanta tri	eli vz		
cinquanta quatro	eli durt		
cinquanta cinque	eli bes		
cinquanta sei	eli alti		
cinquanta sette	eli ied		
cinquanta otto	eli fechis		
cinquanta noua	eli dochus		

İki İtalyanca kelimenin Türkçe karşılığı ise metinlerde farklıdır:

	Sadece BS'de	Sadece BM'de
scudelle	tabach <i>tabak</i>	clanach 'd. cianach <i>çanak'</i>
orto	boftan <i>bostan</i>	barchga 'd. bachga <i>bakca'</i>

I. BAYERISCHE STAATSBIBLIOTEK METNİ

	[Ia]		
	Opera nova de M. Pietro Lvpis	Fanti apiedi	ianizeri ¹⁴
	Valentiano, La qual infegna a parlare	Dottor	echim
	Turchefco	Banchiero	charaf
	Questo e il modo di parlar Turchefco	Merzaro	zerzif ¹⁵
Ifmael ²	vol dire il nome de Dio	Beretaro	tagazi ¹⁶
Ala ³	Iddio	Calzolaro	barbuzi ¹⁷
Chrifto	effe beber	Barbier	berber
Santo Giouanni	Iamuftafa	Sartor	terzi ¹⁸
Santo Antonio	faufei	Macellaro	cafap ¹⁹
Santo Georgio	chidirelles ⁴	Pefcatore	balucci ²⁰
		Contadino	gioli
		Mercante	bezarien ²¹
Qualunche biaftema vno de quefti nomi el		Artefano	veftichier ²²
Turcho li fa brufare, pche li Turchi hāno in		Lofto	meanazi ²³
gran veneratione q̄fti Santi.		Naue	gemi
Quefti fono li nomi de diuerfe cofe.		Mare	denis
Chiefa ⁵	Mefchit	Galea	cathrega ²⁴
Prete	papaffo	Fufta	caich
Frati	Chiefis	Remi	curech ²⁵
Huomo	adam	Cauallo	at
Donna	aurat	Sella	egher
Figliola	chis ⁶	Briglia	oiar ²⁶
Figliolo	oglam ⁷	Mula	chadir
Padre	baba	Afino	efech ²⁷
Madre	ana ⁸	Bo	ogius
Frattello	cardas ⁹	Buffalo	fichir
Sorella	chifcardas ¹⁰	Capra	chiezi ²⁸
Meffer	heffendi ¹¹	Cafrone	choi
Signori	begh	Agnello	chuzi ²⁹
Conti	celebi ¹²		
Podefta	cadi		
	[Ib]		
Gouernatore	baffa	¹³ BM fpae	
Solda a cauallo	fpache ¹³	¹⁴ BM ianiceri	

² BM ifimiale

³ BM alla

⁴ BM chidirelfo

⁵ BM mecie

⁶ BM chelo

⁷ BM oglan

⁸ BM ama

⁹ BM chardas

¹⁰ BM chifchardas

¹¹ BM efendi

¹² BM celebri

¹³ BM fpae

¹⁴ BM ianiceri

¹⁵ BM zerzi

¹⁶ BM tachiagi

¹⁷ BM babutgi

¹⁸ BM terzi

¹⁹ BM chafap

²⁰ BM baluchci

²¹ BM bezariem

²² BM vftichier

²³ BM meanazi

²⁴ BM catherha

²⁵ BM chiurech

²⁶ BM vian

²⁷ BM efече

²⁸ BM chiezi

²⁹ BM chuzi

Porco	domus	Touaglia	pifchir ⁴³
Pefce	baluch	Cortello	bizach ⁴⁴
Vn giouine	ighit	Portami da manzare	gie tir ielum ⁴⁵
Vn vecchio	coge	Pane	echmec ⁴⁶
Vna vecchia	chari	Carne	et
Vna giouine	chis	Galline	tauch
Tefta del huomo	baz ³⁰	Anedra	ordec
	[IIa]	Zucche	chabach
Cauelli	facu ³¹	Verze	lana
Orecchie	chulach	Formazo	pianir ⁴⁷
Nafo	burnum ³²	Sale	tus ⁴⁸
Boccha	achzem ³³		[IIb]
Lingua	dilim	Fuoco	ot
Brazza	elim ³⁴	Legna	odum ⁴⁹
Dide	parmaclarum ³⁵	Pignatta	ziolmech ⁵⁰
Ongie	tirnach	Cafa	eue ⁵¹
Gamba	aiach	Cuchinare	cafich
Beretta	dulbeno	Caldara	arani
Camifa	ioblech	Scudelle	tabach
Pidochio	bith	Formento	bocda ⁵²
Pulifi	pirhe	Orzo	arpa
Zippon	ielech ³⁶	Meio	dar ⁵³
Vefta	caftan	Mellega	charaze ⁵⁴
Cintura	cufach	Faua	bachla
Calze	zachfir ³⁷	Fafoli	burburgich ⁵⁵
Scarpe	babuz ³⁸	Ciferi	nout
Spada	chiliz ³⁹	Lentigie	merzemech ⁵⁶
Arco	iai	Olio de oliua	zeitiniach
Frize	ocho	Come fe chiama q̄ita	nici der ler boni ⁵⁷
Charcaffo	cobur ⁴⁰	Strade	iul ⁵⁸
Scoppietto	tufech	Sta con dio	allafmerladi ⁵⁹
Piccha	ionder		
Tauola	trepes ⁴¹		
Caffa	cenduch ⁴²		

³⁰ BM bas³¹ BM fa33i³² BM burno³³ BM ach3em³⁴ BM lelim³⁵ BM parmachlarum³⁶ BM ieleg³⁷ BM c3achefer³⁸ BM babucci³⁹ BM chilize⁴⁰ BM cobu⁴¹ BM terpe⁴² BM fenduch⁴³ BM pesfchir⁴⁴ BM biciach⁴⁵ BM ietrielu⁴⁶ BM echmech⁴⁷ BM penir⁴⁸ BM tuz⁴⁹ BM oduna⁵⁰ BM giombelech⁵¹ BM lene⁵² BM bocdai⁵³ BM dari⁵⁴ BM chara3e⁵⁵ BM bulgurgich⁵⁶ BM mer3emech⁵⁷ BM nicidetlerboni⁵⁸ BM iol⁵⁹ BM alafmerladi

Bona vita	falamelech	Melaranzi	trunus ⁷¹
Bon anno	alechfalam	Limoni	lumoni
Vino	farap	Oui	immorta ⁷²
Bichiere	cadach	Aglio	farmfach ⁷³
Bocale	bardach	Ceuolle	fogan
Domandar vna cofa	gie triberi ⁶⁰	Vigna	bachda ⁷⁴
Oro	alten ⁶¹	Orto	boftan
Argento	giumis	Rofa	iul
Piombo	curfum	Garofali	charaafil ⁷⁵
Stagno	bachir ⁶²	Zambelotti	fuf ⁷⁶
Sol	giunes ⁶³	Tapedi	chali
Luna	hai	Cordoani	factan ⁷⁷
Stelle	il diz ⁶⁴	Rogna	ius ⁷⁸
Terra	ier	Febre	fitima ⁷⁹
Pioza	iamur		
Neue	char		
	[IIIa]	[IIIb]	
Tempefta	tafisch	Morbo	imurgiach ⁸⁰
Zorno	gun	Vien a dormire	giliat
Sera	hacfan	Voglio andarvia	gier merter ⁸¹
Marmoro	mermer ⁶⁵	Ste con dio	alafmarladi
Preda	tas	Mal franzofo	frengiufi
Quadrello	geremit ⁶⁶	Hore	fahat ⁸²
Affa	tacta	Calamaro	diuit
Chiodi	hecfer	Carta	chiaat ⁸³
Leua fu	calchiochari ⁶⁷	Penna	calam
Senti	otur	Questi sono li numeri Turcheſchi	
Va con dio	varget ⁶⁸	Vno	bir
Sevoglio ben a dio	ala ceuerfi	Doi	ichi
Pomi	alma	Tri	vz ⁸⁴
Pomi granati	nar	Quatro	durt
Pomi codogni	haiua	Cinque	bes
Figghi	izir ⁶⁹	Sei	alti
Vua	izun ⁷⁰	Sette	iedi
Melon	carpac	Otto	fechis
Cocomero	quiar		

⁶⁰ BM gerir beri⁶¹ BM alteno⁶² BM bachri⁶³ BM diuiner⁶⁴ BM ildiş⁶⁵ BM mermeie⁶⁶ BM geremir⁶⁷ BM celchugiari⁶⁸ BM uerger⁶⁹ BM izir⁷⁰ BM irşirm⁷¹ BM trung⁷² BM imorta⁷³ BM farfach⁷⁴ BM bach⁷⁵ BM charafin⁷⁶ BM fufi⁷⁷ BM fanctian⁷⁸ BM vri⁷⁹ BM citma⁸⁰ BM morbach⁸¹ BM gietmiftier⁸² BM fanar⁸³ BM giat⁸⁴ BM ucci

Noue		dochus	Trenta fette	otus idi ¹⁰⁵
Diece		on	Trenta otto	otus iechis ¹⁰⁶
Dodefefe		on bir ⁸⁵	Trenta noue	otus docus ¹⁰⁷
Vndefefe		on ichi	Quaranta	chrich ¹⁰⁸
Trededefe		on vz ⁸⁶	Quaranta vno	chrichbir ¹⁰⁹
Quatordefe		on durt ⁸⁷	Quaranta doi	chrich ichi ¹¹⁰
Quindefefe		on bes ⁸⁸	Quaranta tre	chrichvz ¹¹¹
Sedefefe		on alti ⁸⁹	Quaranta quatro	chrich durt ¹¹²
Decefefete		on iedi ⁹⁰	Quaranta cinque	chrich bes ¹¹³
Defdotto		on fechis	Quaranta fei	chrich alti ¹¹⁴
Defnoue		on docus ⁹¹	Quaranta fette	chrich iedi ¹¹⁵
Vinti		igrimi	Quaranta otto	chrich fechis ¹¹⁶
Vinti vno		igrimi bir ⁹²	Quaranta noue	chrich docus ¹¹⁷
Vinti doi		igrimi chi	Cinquanta	eli
Vinti tre		igrimi vz ⁹³	Cinquanta vno	eli bir
	[IVa]		Cinquanta doi	eli chi
Vinti quatro		igrimi durt ⁹⁴	Cinquanta tri	eli vz
Vinti cinque		igrimi bes ⁹⁵	Cinquanta quatro	eli durt
Vinti fei		igrimi alti	Cinquanta cinque	eli bes
Vinti fette		igrimi iedi ⁹⁶	Cinquanta fei	eli alti
Vinti otto		igrimi fechis ⁹⁷		
Vinti noue		igrimi docus ⁹⁸	Cinquanta fette	eli ied
Trenta		otus	Cinquanta otto	eli fechis
Trenta vno		otus bir ⁹⁹	Cinquanta noua	eli dochus
Trenta doi		otus ichi ¹⁰⁰	Sefanta	altmis ¹¹⁸
Trenta tre		otus vz ¹⁰¹	Settanta	ietmis
Trenta quatro		otus durt ¹⁰²	Ottanta	fechfen ¹¹⁹
Trenta cinque		otus bes ¹⁰³	Nouanta	docfan ¹²⁰
Trenta fei		otus alti ¹⁰⁴	Cento	iuz ¹²¹
			FINIS	

85 BM ombir

86 BM onucci

87 BM ondorth

88 BM ombens

89 BM onait

90 BM oniadi

91 BM ondochus

92 BM igrimbir

93 BM igrimucci

94 BM igrimidorti

95 BM igrimbefi

96 BM igrimiaidi

97 BM igrimifichis

98 BM igrimidochus

99 BM otuffbir

100 BM otufechi

101 BM otufucci

102 BM otusdorth

103 BM otufbes

104 BM otufalte

105 BM otufgiadi

106 BM otufechis

107 BM otufdoctus

108 BM cric

109 BM cricbir

110 BM cricchi

111 BM cricucci

112 BM cricdorh

113 BM cricbeffi

114 BM cricalte

115 BM criciadi

116 BM cricfechis

117 BM crictoch^o

118 BM altemis

119 BM fexfeis

120 BM dochfan

121 BM ius

II. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Erken dönem çeviri yazılı metinlerde genellikle transkripsiyon sistemi karışıktır ve bu eserler çoğunlukla pratik konuşma diline dayanır. Kelime telaffuzlarının en doğru şekilde ortaya konulması ise metnin transkripsiyon sisteminin doğru şekilde tespit edilebilmesine bağlıdır. Böylelikle söyleyişe dayalı bazı özellikleri de görme imkânı elde edilebilir.

Çeviri yazılı metinlerdeki harf kombinasyonları eserin yazıldığı dile (ya da ağız grubuna) aittir ve Türkçe telaffuz yabancı yazarın bunu göstermedeki becerisi nispetinde yazıya aktarılmıştır. Batı Türkçesinde bazı fonetik değişimlerden, ağız özelliklerinden bahsedilebilirken bu durum diğer diller için de geçerli olmalı ve Türkçe transkripsiyon sistemini çıkarırken yabancı dilin fonetiği de göz ardı edilmemelidir. İtalyanca gibi ağız çeşitliliği olan dillerde yazılan eserlere bu bakış açısıyla yaklaşmak daha doğrudur.

Yazdığı sözlüklerde Lupis'in XVI. yüzyılda Floransa, Siena, Udine (Venedik ve Trento) hattında konuşulan İtalyancayı yansıttığı görülür (Filipović 1986: 66). Bunun Türkçe telaffuza yansması ise özellikle /c/ ve /ç/ seslerinin tespitindeki zorluktur. Standart İtalyancada /c/ sesinin genellikle <gia> = ca, <ge> = ce, <gi> = ci; /ç/ sesinin ise <cci> = ç, <ce> = çe, <cia> = ça, <ci> = çi gibi harf kombinasyonları ile gösterilmesi beklenir. BS nüshasında Lupis *balucci* 'balukçi', *koge* 'koce' gibi az sayıdaki kelimedede standart kombinasyonu kullanmıştır. BM nüshası ile BS nüshası karşılaştırıldığında ise özellikle /c/ ve /ç/ seslerini içeren bazı kelimelerin yazıya aktarılmasında bir tereddüdün olduğu görülmektedir:

BS	BM	BS	BM
babuz 'babuts'	babucci 'babuç'	balucci 'balukçi'	baluchci 'balukçi'
barbuzi 'barbutsi'	babutgi 'babutci'	burburgich	bulgurgich
bizach 'bitsak'	biciach 'biçak'	'burburcik'	'bulgurcik'
ianizeri 'yanitseri'	ianiceri 'yaniçeri'	charaze 'karatse'	charaže 'karatse'
tagazi 'tagatsi'	tachiagi 'takyaci'	chiezi 'chietsi'	chieži 'chietsi'
vz 'uts'	vcci 'uç'	chiliz 'kilits'	chiliže 'kilits'
ziolmech	giombelech	izir 'itsir'	ižir 'itsir'
'tsölmek'	'combelek'	meanazi	meanazi
		'meanatsi'	'meanatsi'
		merzemech	merzemech
		'mertsemek'	'mertsemek'
		facu '?saçu'	fa33i 'sats'
		zachfir 'tsaksir'	ç3achefer
			'?çakeser'
		zerzif 'tsertsif'	zerži 'tsertsif'

Bu tereddüdün nedeni Venedik ağzında <ci> = çî ve <ce> = ce seslerinin Toskana ağzının aksine 'tonsuz z (aspra z)' yani /ts/, /s/ şeklinde telaffuz edilmesi olmalıdır (Boerio 1829: IX). Bu durumda Venedik ağız bölgesinin Lupis'in İtalyancayı öğrendiği ve yaşadığı ağız bölgesi olduğu düşünülebilir. XVI. yüzyıl Venedik ağzından alınan şu kelimelerdeki fonetik durum da Lupis'teki /z/, /c/, /ç/ tereddüdünü açıklar mahiyettedir (örnekler için bkz. Cortelazzo 2007: 1530-1):

XVI. yy.	standart İtalyanca	XVI. yy.	standart İtalyanca
Zipro	Cipro ¹²²	zirâr	girare
zirâfa	giraffa	ziravolta	giravolta

Dolayısıyla metindeki *bitsak*, *tsölmek*, *yanitseri*, *uts* gibi telaffuzları Türkçenin değil Türkçenin XVI. yüzyıl İtalyasında belirli bir bölgedeki telaffuzunu yansıtan şekilleri olarak yorumlamak daha doğru görünmektedir.

<ch> sesi İtalyancada /k/ sesine karşılıktır ve zaman zaman <c> ile birlikte hem ön damak /k/ ve hem art damak /k/ sesini karşılamaktadır: bardach *bardak*, echmec *ekmek* gibi. Metinde bazı /h/ ve /ħ/ seslerinin süresiz biçimlerinin <ch> = k ile işaret edildiği görülür: chidirelles *kidirellez*, spache *spake*, chali *kali*.

Bugün /h/ ünsüzü ile yazılıp okunan kelimelerin süresiz biçimlerine eski imla ile yazılan metinlerde de rastlamak mümkündür:

XV. yy. *Cevâhirü'l-Esdâf*
...ve harirle dokunmuş kalılar قاليلر (TTS 2184).

XVI. yy. *Râhatü'l-Ervâh* (1566)

Benim zirhum alıp haymesi içinde muhkem saklayıp üzerine bir kalı قاللي döşeyikomuştur (TTS 2185).

XV. yüzyıl İtalyanca belgelerde:
(ħ > k) Cayder Celebi *Kayder Çelebi* (Cortelazzo 2007: 1281).

Metinde tek bir örneği bulunan (quiar *kuyar*) <q> harfi de /k/ sesini karşılamaktadır. İtalyancada /q/ genellikle /u/ sesinden önce gelmekte ve Türkçedeki gibi /k/ sesi vermektedir: it. quaderno *kuaderno*, quando *kuando* vb.

Standart İtalyancada /ş/ sesi <sc> ile karşılanmaktadır (it. scenata *şenata*, scendere *şendere* vb.). Molino 1641 tarihli İtalyanca-Türkçe sözlüğünde Türkçe kelimelerde /ş/ sesini göstermek için zaman zaman ayırıcı bir işaret kullanır (sc=ahin *şahin*, sc=amata

¹²² Kıbrıs Adası.

şamata, sc=afc=mak şaşmak vb.). Fakat Lupis'te s/ş ayrımı yoktur: bes *bes*, efeh *esek*, fakat fechis *sekiz*, farmfach *sarmsak* vb.

Ünlülerde ise dikkati çeken /i/ ayrımının olmamasıdır. Fakat zaman zaman <e>'nin /i/ ünlüsü olarak yorumlanabileceği kelimeler vardır: achzem *akzem*, alten *alten*, cathrega *katrega*, spache *spake*; fakat berber *berber*, cebebi *celebi*, denis *deniz*, egher *eger*, echmec *ekmek*. /e/ sesini İtalyancada bulunmayan /i/ ünlüsünün bu dildeki en yakın telaffuzu olarak değerlendirmek gerekir.¹²³ Zira çalışmada kelimeler üzerine yorum yapmaktan mümkün olduğu kadar kaçınılmasının nedeni metindeki telaffuzu en doğru şekilde verme kaygısıdır.

<c>	k	calam <i>kalam</i> , hecfer <i>hekser</i> , echmec <i>ekmek</i>
	s	alaceuersfi <i>alaseversi</i> , cenduch <i>senduk</i>
<ce>	çe	celebi <i>celebi</i>
<ch>	k	chari <i>kari</i> , echim (<i>h</i>)ekim, bardach <i>bardak</i>
<ci>	çi	balucci <i>balukçi</i>
<chia>	kâ	chiaat <i>kâat</i>
<e>	e	et <i>et</i> , berber <i>berber</i> , eue <i>eve</i>
		[e/é ayrımı yok] mermer <i>mermer</i> ; bes (béş), yer (yé)
		[e/i ayrımı yok] denis <i>deniz</i> ; alten <i>alten</i> , cathrega <i>katrega</i>
<f>	f	caftan <i>kaftan</i> , fuf <i>suf</i>
<ff>	f	heffendi <i>hefendi</i>
<g>	g	gemi <i>gemi</i> , oglam <i>oglam</i> , frengiuifi <i>freng iyuzi</i>
<ge>	ce	coge <i>koce</i>
<gi>	ci	burburgich <i>burburcik</i>
<gia>	ca	imurgiach <i>yimurcak</i>
<gh>	g	egher <i>eger</i> , ighit <i>igít</i> , begh <i>beg</i>
<i>	i	iai <i>yay</i> , elim <i>elim</i>
	iy	frengiuifi <i>freng iyuzi</i>
	y	iamur <i>yamur</i> , aiach <i>ayak</i>
	yi	imurgiach <i>yimurcak</i> , izun <i>yizun</i> , caich <i>kayik</i>

¹²³ Çeviri yazılı metinlerde ünlülerin işaretlenmesi ile ilgili makalesinde Kartallıoğlu Argenti, Molino, Carbognano gibi İtalyanlar tarafından yazılan çeviri yazılı metinlerde, İtalyancada bulunmayan /i/ sesinin e (eisch 'ış'), y (kyrk 'kırk'), i (sirt 'sirt'), j (jrmách 'ırmak') işaretleri ile gösterildiğini kaydeder. Bazı kelimelerde ise duyulurluğu az olan /i/ sesi gösterilmemektedir: (0-) chsá 'kısa', jl 'yıl' (Kartallıoğlu 2010: 94-5). Meninski'ye göre Türkçede bulunan /i/ sesi, /e/ ile /i/ arasında orta bir sestir ve bu ses "alt dişleri ve dili birbirine değdirmeden, ama dili daha geri çekerek ve ağzı kapatmaksızın daha güçlü bir solukla /i/ sesi çıkarmak suretiyle kolayca elde edilebilir" (Tulum 2014: 104). Öte yandan çeviri yazılı metinlerde i ve j'nin /i/ sesi olarak yorumlanabileceği kelimelerde, standart kullanımın dışında, bazı ağızlarda ya da özel bir kullanım alanında /i/ sesine karşılık gelebileceği de öngörülebilir. Mesela, Vidin ağzı için Neméth'in *islat-*, Bergsträsser'in *iritmaq* örnekleri ile (Tulum 2014: 109) Deny'in Meninski'deki *irak* yerine *irak*, *ırmak* yerine *irmak* telaffuzlarının 'dikkatli eski yazarlar tarafından kitaplarda kalmış ve daha kibar telaffuzlar' olabileceğini (Deny 1995: §67) belirtmesi çeviri yazılı metinlerde i (e) ~ i arasındaki duruma dikkati çekmektedir.

<m>	m	fitima <i>sitima</i>
<mm>	m	immorta <i>imorta</i>
<o>	o	daima g'den sonra <io> = ö, gioli <i>göli</i>
<q>	k	quiar <i>kuyar (huyar)</i>
<s>	s	[s/ş ayrımı yok] bes <i>bes (beş)</i> , cardas <i>kardas (kardaş)</i>
	z	denis <i>deniz</i> , tus <i>tuz</i> , fechis <i>sekiz</i>
<f>	s	fahat <i>sahat</i> , boftan <i>bostan</i> , caşap <i>kasap</i> [s/ş ayrımı yok] farap <i>sarap (şarap)</i> , tafich <i>tasik (taşık)</i>
	z	chifcardas <i>kizkardas</i>
<ff>	s	baffa <i>basa</i>
<u>	u	burnum <i>burnum</i> , cobur <i>kobur</i> g'den sonra <iu> = ü, giumis <i>gümis</i> , giunes <i>günes</i> , ogius <i>ogüz</i>
	v	aurat <i>avrat</i> , diuit <i>divit</i>
<v>	v	varget <i>var get</i>
	u	vz <i>uts/uç</i>
<z>	z	zeitiniach <i>zeytin yak</i> , bezarien <i>bezaryen</i> , ildiz <i>ildiz</i>
	ts	baz <i>bats (baş)</i>
	ts (c)	merzemech <i>mertsemek/mercemek</i> , meanazi <i>meanatsil/meanaci</i>
	ts (ç)	zachsir <i>tsaksir/çaksir</i> , bizak <i>bitsak/biçak</i> , babuz <i>babuts/babuç</i>

III. SÖZLÜK

adam (adam) 'uomo' I a • *âdem, insân* (âdem, insân) 'homo' (Men. 115); *âdem* (âdèm) hlk. *âdam* (âdam) 'homme' (Mey. 27) < ar. *âdem* (Dev. 10).

akzem (achzem) 'boccha' II a • *ağız* (aghés) 'boccha' (Arg. 133); *agaz* (agás) 'bocca' (Fer. 53) < [benim] *ağ(ı)z + im = gtt. ağ(ı)zım*.

ala (ala) 'iddio' I a [ITS 235 alla] • *allá* 'idio' (Fer. 55) = gtt. *Allah*.

ala seversi (ala ceuerfi) 'se voglio ben a dio' III a • gtt. *Allah'ı severse(m)*.

alasmarladi^a (alafmarladi) 'ste con dio' III b → *allasmerladi*.

aleksalam (alechfalam) 'bon anno' II b • *alekmisalam rahmatulla bereket* (Alechimifalám Rachmatúlla berecchiét) (Arg. 254); *alekmi selam rahmatullah* (Alechmi sellam Rahmatullah) (bGeo. 68) < ar. '*aleyke's-selâm* 'Selam senin üzerine olsun.'

allasmerladi^b (allafmerladi) 'sta con dio' II b • *Allah'a smarladoç seni* (Allaha tsmaladoç tseni) (bGeo. 72) = gtt. *Allah'a ismarladi* → *alasmarladi*.

alma (alma) 'pomi' III a • *elma* (ëlma) 'pomme' (Vig. 417).

alten (alten) 'oro' II b • *alton* 'aurum' (aGeo. 624); *altum* 'aurum' (Mon. 48); *altun* 'oro' (Par. 158) = gtt. *altın*.

alti (alti) 'sei' III b.

altmis (altmis) 'sefanta' IV b • gtt. *altmış*.

ana (ana) 'madre' I a.

arani (arani) 'caldara' II b • far. *harānī* 'kazan, büyük kazan', kelime Türkçe üzerinden Yunanca ve diğer Balkan dillerine de geçmiştir: yun. *harani* (χαράνι), sırp. *harānija* (arānija), bulg. *xahanija* (TDES 172), An.ağl. *haranı, hereni, harana, herene* (DS 2343).

arpa (arpa) 'orzo' II b.

at (at) 'cauallo' I b.

avrat (aurat) 'donna' I a • *ávret* ('æwret) 'donna, moglie' (Men. 3350) < ar. *avret* 'kadın; zevce, avrat' (Dev. 68); fakat ET *urağut* 'woman' (Cla. 218) > *arvat* > *avrat*. Farklı iki etimoloji kelimenin fonetik izahını değiştirmektedir. Ayrıca bkz. *arvat* md. (ETTL I 204).

ayak (aiach) 'gamba' II a.

baba (baba) 'padre' I a.

babuç/babuts (babuz) 'scarpe' II a [ITS 236 *babuç* (babucci)] • *babuç* (babúccj) 'scarpa' (Arg. 143); *babuts* 'calciamenta' (aGeo. 625); *papuç* (paputŷch) 'calceamentum calceus' (Meg.) = gtt. *pabuç* → *barbuçi/barbutsi*.

bakda (bachda) 'vigna' III a [ITS ?*bağ* 236 (bach)] • *bağ* (bagh) 'uigna' (Arg. 143); *bağ* (bág) 'vigna' (Fer. 59) < far. *bāğ* = gtt. *bağ* + (bulunma hali) *da*.

bakir (bachir) 'stagno' II b = gtt. *bakır*.

bakla (bachla) 'faua' II b • *bakla* 'faua' (Mol. 143) < ar. *baqla* (ETTL I 267).

baluk(baluch) 'pefçe' I b • *balık, baluğ* (bałyk, bałuk) 'pefçe' (Men. 687).

balukçi (balucci) 'pescatore' I b.

barbuçi/barbutsi [d. **babuçi/babutsi*](barbuzi) 'calzolaro' I b [ITS 236 *babuçi* (babutgi)] • *babuççı* (babuccj) 'chalzolaro' (Arg. 143); *papuççı* (papučci) 'sutor' (Men. 625) < far. *pāypūş* ~ *papūş* (ayak giyeceği) + *çı* (TDES 321) = gtt. *pabuççu* 'ayakkabı yapan veya satan kimse, ayakkabıcı' (TS 1751).

bardak (bardach) 'bocale' II b • *bardakci* (bardakgi) 'vafaro' (Mol. 473).

basa¹²⁴ (baffa) 'gouvernatore' I b • *paşa* (paşciá) 'bajcia' (Arg. 247); *basa* (baffa) 'præfectus' (Meg.); *Ali Başa* (Ali Bafca), *Hasan Başa* (Hassan Bafca) (Wen. 598); *pāšā* (pāšā) 'baffa, confiliarius' (Men. 662) < **baş* + *ağā* (KBS 689) = gtt. *paşa*.

bats (baz) 'testa del huomo' I b [ITS 236 *baş* (bas)] • *baş* (báfcj) 'tefta' (Arg. 146); *bas* 'caput' (aGeo. 624) = gtt. *baş* 'kafa'.

***bember** → *ese *bember*

beg (begh) 'signori' I a • *bey* (bèy) 'prince' (Vig. 420).

berber (berber) 'barbier' I b < it. *barbiere*.

beri → *getir beri*.

bes (bes) 'cinque' III b = gtt. *beş*.

bezaryen (bezarien) 'mercante' I b • *bezergen* (baeferghién) 'mercante' (Arg. 150); *bezeryán* (bezarián) 'mercante' (Fer. 61); *bāzırġān* (bāzyrgi'ān), *bāzārġān* (bāzārgi'ān) 'mercante' (Men. 652); *bazergan* (bazerguian) hlk. *bezergen* (bezerguen) 'marchand négociant' (Mey. 260) < far. *bāzergān* = gtt. *bazırġān* 'tüccar' (TS 284).

biçak/bitsak (bizach) 'cortello' II a • gtt. *bıçak*.

bir (bir) 'vno' III b.

bit (bith) 'pidochio' II a.

bo [işaret zamiri *bu*] → *niçi derler boni*.

bokda (bocda) 'formento' II b [ITS 237 ?*boğday* (bocdai)] • *boğday* (boghdai) 'grano' (Arg. 152); *bokday* (bocdái) 'grano, frumento' (Fer. 64) = gtt. *buğday*.

bostan (boftan) 'orto' III a • far. *būstān* ~ *bostān*.

burburcık (burburgich) 'fafoli'¹²⁵ II b [ITS 237 *bulğurcık* (bulgurgich)] • *bügülce*, *bügülcük* (bughulgé, bughulgiúch) 'fagiuolo' (Arg. 156); *bögrülce* (bögrülge) 'phafeolus' (Men. 935); *böğülcek*, *börülcek* 'fasulye' (DS 765).

burnum (burnum) 'naso' II a • [benim] *bur(u)n* + *um*.

çaksir/tsaksir (zachfir) 'calze' II a • *çakşır* (ciachfír) 'chalze, tuman' = gtt. *çakşır* 'bir tür erkek şalvarı' (KBS 213).

¹²⁴*Paşa* ~ *başa* Avrupa dillerine verinti bir kelimedir ve kelimeye bu dillerde genellikle 'bassa' şeklinde rastlanmaktadır. Venedik ağzını esas alan *Boerio* sözlüğünde madde başı 'bassà'ya 'governatore de Turchi' *Türk valisi* anlamı verilip kelimenin başa *bascià*, *basa basià* ve *paşa pascià* şekillerine de değinilmektedir (Boerio 1829: 41).

¹²⁵ Venedik ağzında *fasòlo*, ç. *fasoli* 'fagiuolo [fasulye]' anlamındadır (Boerio 1829: 212).

celebi (celebi) 'conti' I a • *çelep/çalap* ~ t. *çalab* + ar. *î* 'Tanrı, yüce kişi' (KBS 229), (ETTL I 491).

çerçif/tsertsif (zerzif) 'merzaro' I b [ITS 237 *çerçi* (çerçi)] • *çerçi* (ceerci) 'spetiale di pepe' (Arg. 159); *çerçi* (ćerćí) 'mercoio', hürdevât satıcı (Men. 1598) < far. *çârçi/cârçi* 'haberci, münadi' ya da moğ. *car* 'haber' + *çi* ya da ET *çert* 'ufak parça, kırıntı' + *çı* (ETTL I 498); Eren'e göre kelime Türkçeden Farsçaya geçmiştir (TDES 86) = gtt. *çerçi* 'pazarıcı, seyyar satıcı'.

çölmek/tsölmek (ziolmech) 'pignatta' II b • *çömlék* (cionmléch) 'pentolo' (Arg. 161); *çölmek* (ćiölmekí) hlk. *çömlék* (ćiömlékí) 'pignatta' (Men. 1684) = gtt. *çömlék*.

dar[ı] (dar) 'meio' II b [ITS 238 *darı* (dari)] • *darı* (darí) 'miglo biada' (Arg. 166) = gtt. *darı*.

de- → *niçi derler boni*.

deniz (denis) 'mare' I b • *deñiz* (degnís) 'mare' (Arg. 168); *deñiz* (TAR 64).

dilim (dilim) 'lingua' II a • [benim] < *dil* + *im*.

divit (diuit) 'calamaro' III b • *devit* (deuít) 'calamaro da scriuere' (Fer. 76); *dewât* hlk. *diwit* 'calamaro' (Men. 2152) → *diwit*, *diwîd* (Men. 2197) < far. *davât* aynı manada ar. *dawât* 'mürekkep hokkası' (ETTL I 601, 631).

doksan (docfan) 'nouanta' IV b.

dokuz (dochus) 'noue' III b.

domuz (domus) 'porco' I b • *doñuz* (donghus) 'porco' (Car. 128); *toñuz* (Par. 875).

dulbeno (dulbeno) 'beretta' II a • *dülbent* (dulbént) 'turbante' (Arg. 174); *tulbent* (tulbent) 'tyara turcica' (Mon. 191) < far. *dul-band*, *dil-band* 'ince ve seyrek dokunmuş bez, başörtü' (ETTL I 670) = gtt. *tülbent*.

durt (durt) 'quatro' III b • *dört* (dortt) 'III' (Arg. 173) = gtt. *dört*.

eger (egher) 'sella' I b • *eyer* (eiér) 'sella' (Fer. 82) = gtt. *eyer* 'binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne' (TS 749).

ekim (echim) 'dottor' I b • *hekim* (cheecchím) 'fífico' (Arg. 197); *ekim* (eechím) 'medico, físico' (Fer. 94) < ar. *hakím* 'alim, doktor' (Dev. 374) = gtt. *hekim*.

ekmek (echmec) 'pane' II a • *etmek* (etmekí) hlk. *ekmek* (ekímekí) 'pane' (Men. 49) < *etmek/ötmeç*, *epmek* 'bread [ekmek]' (Cla. 60).

eli (eli) 'cinquanta' IV a • gtt. *elli*.

eli bir (eli bir) 'cinquanta vno' IV a.

eli ki (eli chi) 'cinquanta doi' IV a.

eli uç/uts (eli vz) 'cinquanta tri' IV a.

eli durt (eli durt) 'cinquanta quatro' IV a.

eli bes (eli bes) 'cinquanta cinque' IV a.

eli alti (eli alti) 'cinquanta fei' IV a.

eli yed[i] (eli ied) 'cinquanta fette' IV b • gtt. *elli yedi*.

eli sekiz (eli fechis) 'cinquanta otto' IV b.

eli dokuz (eli dochus) 'cinquanta noue' IV b.

elim (elim) 'brazza' II a • [benim] *el+ im*.

ese *bember (effe beber) 'chriſto' I a • *yese* (yesse) 'jesus' (Trac. 59); *'isā* ('*ysā*) 'jefus' (Men. 3361); *pegamber* (pegamber) 'li santi' (VN 51); *pegamber* 'profeta, sanctus' (Mon. 160); *peygāber* ~ *peygāber* (pejghāber, pejghāber) 'propheta' (Men. 998) = An.ağl. *İse*, gtt. *İsa Peygamber*.

esek (efech) 'asino' I b • *essek* (effek) 'asinus' (aGeo. 624) = gtt. *eşek*.

et (et) 'carne' II a.

eve (eue) 'casa' II b • < *ev* + (*yönelme hali*) *e*.

freng iyuzi (frengiuſi) 'mal franzofo' III b • *frenk uyuzi* (frenkⁱ ujuzi) 'mal Franceſe' (Men. 3510) < *frenk* ~ *firenk* 'Avrupalı', ayrıca bkz. *Frenk uyuzu* 'bir zührevi hastalığın adı' (ETTL II 82).

gemi (gemi) 'naue' I b.

geremit (geremit) 'quadrello' III a • *keremit* (chieremitt) 'embrace' (Arg. 216) < rum. *keramida* (κεραμιδα) (TDES 245).

get → *var get* • *get-*, *al giderum* (alghidérum) (Fer. 55); *giderum* (Mon. 95).

getri beri [getri beri] (gie triberi) 'domandar vna cofa' II b = gtt. *getir beri*.

getir yielum (gie tir ielum) 'portami da manzare' II a • gtt. *getir yiyelim*.

***getme ister[im]** [m. germerter] (gier merter) 'voglio andar via' III b [ITS 239 gietmiftier].

gilyat (giliat) 'vien a dormire' III b • gtt. *gel yat*.

göli (gioli) 'contadino' I b • *köyli* (kioili) 'contadino, villano' (Mol. 105); *köylü* (k'öjlü) 'contadino' (Men. 4101) < far. *kûy* (köy) + *lü* = gtt. *köylü*.

gun (gun) 'zorno' III a = gtt. *gün*.

gümis (giumis) 'argento' II b • *gümiş* (ghiumifc) 'argento' (Mol. 58); *gümüş* (guiumuch) 'argent' (Vig. 359).

günes (giunes) 'sol' II b = gtt. *güneş*.

haksan (hacfan) 'sera' III a • *aşşam* (*akşam?*) *namaz* (achsam naniaz, d. namaz) 'das vierte fünf rituellen Gebete' (Trac. 46); *akşam* (achfciám) 'la sera' (Arg. 134).

hay (hai) 'luna' II b • *haydöndi* (háí dondí) 'la luna /e/ tornata' ~ *ay* (aí) 'luna' (Arg. 141).

hayva (haiua) 'pomi codogni' III a • *ayva* (aivá) 'mela cotogna' (Arg. 142).

hefendi (heffendi) 'meffer' I a • *efendi* (efendí) 'meffere' (Arg. 176); *afendi* (aféndi) 'padrone' (Fer. 80); *efendi* (efendí) hlk. *afendi* 'padrone' (Men. 324) < yun. *avténtis* (αυθεντης) (ETTL I 690).

hekser (hecfcr) 'chiodi' III a • *ekser* (echferi) 'chiodo' (Arg. 177); *ekser ile mhlamak* (ekfer ilhe mchlamak) 'inchiodare con chiodo' (Mol. 202); *enser, eğser, enkser, eyser, ekser* vd. 'döğme ya da köşeli büyük çivi' (DS 1760-61) < *ekser* 'büyük çivi' (TDES 131).

icir/itsir (izir) 'fighi' III a • *incir* (jingír) 'fico' (Arg.); *incür* (ingür) 'ficus, fructus' (Meg.) < far. *encír* = gtt. *incir*.

igit (ighit) 'vn giouine' I b • *igid*.... *igit, igitlik* (TAR 113) ~ *yigit, yigitlik* (TAR 245); *igid* (DS 2508) < ET *yig+(i)t* (KBS 1145) = [Lupis anl.] gtt. *yigit* 'delikanlı, genç erkek' (TS 2453).

igrimi (igrimi) 'vinti' III b • *yigrimi* (jgrimi) 'XX' (Arg. 293); *...igrimi bir...* (igrimi bir) 'twenty one' (Vau. 66); *yigirmi* ~ *igrimi* (TAR 245); *igirmi* 'yirmi' (DS 2508) < ET *yigirmi* ~ *yigrmi* < **ikki* + **irmi* (KBS 1147) = gtt. *yirmi*.

igrimi bir (igrimi bir) 'vinti vno' III b.

igrimi ki (igrimi chi) 'vinti doi' III b • gtt. *yirmi iki*.

igrimi uç/uts (igrimi vz) 'vinti tre' III b.

igrimi durt (igrimi durt) 'vinti quatro' IV a.

igrimi bes (igrimi bes) 'vinti cinque' IV a.

igrimi alti (igrimi alti) 'vinti fei' IV a.

igrimi yedi (igrimi iedi) 'vinti fette' IV a.

igrimi sekiz (igrimi sechis) 'vinti otto' IV a.

igrimi dokuz (igrimi docus) 'vinti noue' IV a.

iki (ichi) 'doi' III b.

ıldız (ildiz) 'stelle' II b • *gildiz*¹²⁶ (ghildís) 'stella' (Fer. 161); *yıldız* (jıldyz) 'stella' (Men. 5602) ~ *yildiz* (jildiz) 'stealla' (Men. 5646) < ET *yıldız* ~ *yultız* (KBS 1139), *ilduz* ~ *ıldız* (TAR 109) = gtt. *yıldız*.

imorta (immorta) 'oui' III a [ITS 240 imorta] • *imurta* (jmurta) 'uouo' (Arg. 128); *yumurta* (iumurta) ~ *imurta* ~ *imorta* 'ova' (Meg.); *yamorta* 'ova' (Mon. 203); *yumurta* (jumurta) 'ovum' (Men. 5609); *imirta* (DS 2536) < ET *yumurka*, OrT *yumirtğa* ~ *yumurtğa* (KBS 1117) = gtt. *yumurta*.

ismael [d. *(b)ismilae] (ifmael) 'vol dire il nome de Dio' I a [ITS 240 *ismilā*'ı (ifmiale)] • gtt. *Bismillah* 'Allah'ın ismiyle'.

iste- → *getme ister[im]*.

iyuz (ius) 'rogna' III a • *uyuz* (ujuz) 'rogna' (Men. 556) = gtt. *uyuz* → *freng iyuzi*.

kâat (chiaat) 'carta' III b < far. *kâğaz*, *kâğiz* (TS 1154) = gtt. *kağıt*.

kabak (chabach) 'zucche' II a.

kadah (cadach) 'bichiere' II b • *kadah* (chadách) 'bichieri' (Arg. 208); *kadah* (qadah) 'bichieri' (Car. 195); *kádáh* (kædæh) 'bicchiere' (Men. 3637); *kadeh* (qadeh) 'verre à boire' (Vig. 454) < ar. *qadeh* (TS 1147) = gtt. *kadeh*.

kadi (cadi) 'podesta' I a • ar. *kādî* ~ *kāzî* 'şeriat hakimi' (Dev. 574) = gtt. *kadı*.

kadir (chadir) 'mula' I b • *dişi katir* (dific-i katir) 'mula' (Mol. 265) = gtt. *katır*.

kaftan (caftan) 'vesta' II a • ar. *ḥaftān*.

kalam (calam) 'penna' III b • *kalam* (calam) 'penna' (aGeo. 625); *kālem* (kælem) 'penna di scriuere' (Men. 3751) < ar. *qalem*.

kali (chali) 'tapedi' III a • *kali*, *ḥali* (chali), *kaliler*, *ḥaliler* (chaliler) 'aulæum' (Clo. 75) ~ *ḥali* (chali), *kali* 'tapes' (Clo. 789) < ET, OrT *kalıng* (KBS 402), *kali/halı* (ETTL II 240) = gtt. *halı*.

kalk yokari (calc iochari) 'leuafu' III a.

kar (char) 'neue' II b.

karaafil (charaafil) 'garofali' III a [ITS 242 *karafın* (charafin)] • *karanfil* (charanfil) 'gherofano' (Arg. 139) < ar. *qaranful* (TS 1209) = gtt. *karanfil*.

¹²⁶ Çalışmada bkz. md. *yıldız*.

karace/karatse (charaze) 'mellega' II b • it. *melega'bled sarazin* [Saracen buğdayı, karabuğday] (Ovdin 1693: 430) = krş. *karabuğday* 'karabuğdaygillerden, tohumları için yetiştirilen, bir yıllık bitki' (TS 1204), gtt. *karaca*.

?**karaf/çaraf** (charaf) 'banchiero' I b [ITS ?*saraf* (charaf)] • *saraf* (saráf) 'banchiere' (Arg. 255); *sarraf* (sarraf) 'banchiere che presta' (Car. 286); *sárrāf* (særrāf) 'banchiere' (Men. 2948); *sarraf, saraf* 'banquier, changeur' (Vig. 361); *sarrāf* hlk. *saraf* 'banquier' (Zen. 567) < ar. *sarrāf* = gtt. *sarraf*.

kardas (cardas) 'frattello' I a • *gardaş* (gardasth) (Trac. 67); *kardaş* (chardasc) 'fratello' (Arg. 211) ~ *karındaş* (charendásci) 'fratello' (Arg. 212); *kardaş* (kardás) 'frater' hlk. eski *karındaş* (Men. 3665) = hlk. *kardaş*, gtt. *kardeş*.

kari (chari) 'vna vecchia' I b • [Lupis anl.] gtt. *karı* 'yaşlı, ihtiyar' (TS 1217).

karpac (carpac) 'melon' III a • *ķarpuz* (charpúz) 'cocomero' (Arg. 212); *karpuz* (carpús) 'melone d'acqua' (Fer. 106); *karpuz* (karpus) 'anguria, cucumero' (Mol. 49); *ķarpuz, hīndüvāne* 'cocomero, melone d'acqua' ~ *ķarpuz* 'cucumero' (Par. 538) ~ *Ebū Cehel ķarpuzu, ħanzāl* 'coloquintida, zuchetta amamara medicine' (Par. 435) ~ *ķarpūç* 'melone d'acqua' (Parigi 1665: 1345)¹²⁷, ayrıca bkz. *ķarpuç kabaķ, kış kabaķı* 'zucca grossa' (Par. 315); *ĥárbūze* (chærbūze), *ķāvun* (kāwun), *ķarpuz* (karpuz) 'melone' (Men. 1875) ~ *ķarpuz* (karpuz) 'melone d'acqua' (Men. 3578) < far. *ĥarbūz* = gtt. *karpuz*.

kasap (cařap) 'macellaro' I b • *ķasap* (chařsáp) 'becchaio' (Arg. 213); *kasap* (kafab) 'beccaria' (Mol. 69); *ķásāb* (kæfāb) 'beccaio' (Men. 3702) < ar. *ķařšāb*.

kasik (cařich) 'cuchiare' II b = gtt. *kařık*.

katrega (cathrega) 'galea' I b • *katreka baluk*¹²⁸ (cátreca balúc) 'balena' (Fer. 103); *ķadırġa, ķatırġa* (kadyrġha, katyrġha) 'galea' (Men. 3576) < yun. *katergoy* = gtt. *ķadırġa* 'hem yelken hem kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış bir savaş gemisi' (TS 1149).

kayık (caich) 'fusta' I b = gtt. *kayık*.

keçi/ketsi (chiezi) 'capra' I b • *geçi* (ghieici) 'capra' (Mol. 81) = gtt. *keçi*.

kesis (chiefis) 'frati' I a • *ķeřiř* (chieříc) 'frate' (Arg. 217) = gtt. *keřiř*.

kidirellez (chidirelles) 'santo georgio' I a • *ĥidirelles* (chidirelles) (Trac. 52); *hidirellez* (chederelléf) 'sto giorgio' (Arg. 199) < Hızır İlyās/Hidirellez (< ar. Ĥiđr İlyās) (ETTL II 312) = gtt. *hidirellez*.

¹²⁷ 'Par.' kısaltması ile verilen çalışmada kelimenin bu şekline tesadüf edilmemiştir. Bu nedenle doğrudan kaynağa bakılmalıdır.

¹²⁸ Çalışmada bkz. md. *ķadırġa balıġı*.

kiliç/kilits (chiliz) 'spada' II a • **kılıç** (chlıccj) 'spada' (Arg. 218) = gtt. *kılıç*.

kiz kardas (chifcardas) 'sorella' I a • **kız kardaş** (chıs cardásc) 'sorella' (Fer. 109); *kız kardaş*, *hemşira* (kis kardafc, hemfcira) 'sorella' (Mol. 413); *kız kardaş* (qez qardach) 'sœur' (Vig. 437); *kız kardaş* (qez qardach) 'sœur' (Mey. 592) = hlk. *kız kardaş*, gtt. *kız kardeş*.

kiz^a(chis) 'figliola' I a • [Lupis anl.] gtt. *kız* 'dişi çocuk' (KBS 522).

kiz^b(chis) 'vna giouine' I b • [Lupis anl.] gtt. *kız* 'delikanlı, genç kız'.

kobur (cobur) 'charcaffo' II a • **kubur** (cubúr) 'turcasso doue si pongono le fleccie, fatto di pelle' (Fer. 112); *kubur* (kubur) 'capfa, theca [ok kılıfı, sadak]' (Men. 3622) = gtt. krş. *kuburluk* 'tabanca kılıfı, sadak' (TS 1395).

koce (coge) 'vn vecchio' I b • **koca** (choggiá) 'vecchio homo, mercante' (Arg. 221) < = t. *koca* 'yaşlı' (KBS 529) = [Lupis anl.] gtt. *koca* 'yaşlı, ihtiyar' (TS 1336).

koyi[n] (choi) 'cafrone' I b • **koym** (choín) 'cafrone' (Arg. 223); *koymun*, *kuyun* (kojun, kujun) 'ovis' (Men. 3812) = gtt. *koyun*.

krik (chrich) 'quaranta' IV • **kırk**.

krik bir (chrich bir) 'quaranta vno' IV a.

krik iki (chrich ichi) 'quaranta doi' IV a.

krik üç/uts (chrich vz) 'quaranta tre' IV a.

kirik durt (chiric durt) 'quaranta quatro' IV a.

kirik bes (chirich bes) 'quaranta cinque' IV a.

krik alti (chrich alti) 'quaranta fei' IV a.

krik yedi (chrich iedi) 'quaranta fette' IV a.

krik sekiz (chrich fechis) 'quaranta otto' IV a.

krik dokuz (chrich docus) 'quaranta noue' IV a.

kulak (chulach) 'orecchie' II a.

kurek (curech) 'remi' I b = gtt. *kürek*.

kursum (curfum) 'piombo' II b • **kuruşun**¹²⁹ (crusciún) 'pimbo' (Fer. 113); *kuruşun* (kurşun) 'pimbo' (Men. 3788), yakın anlamlı olarak *funduk* (funduk), *kuruşum* (kurşum), *güre* (güre), *güle* (güle) 'globus sphæricus, chemicus [küre şeklinde,

¹²⁹ Çalışmada bkz. md. *kuruşun*.

kimyevî]' (Men. C. 655) = An.ağl. *kurşum, kuşum* (KBS 574), *gurguşum* DS 2198), gtt. *kurşun*.

kusak (cuřach) 'cintura' II a • gtt. *kuřak*.

kuyar (quiar) 'cocomero' III a • *hıyar* (chiár) 'citriuolo' (Arg. 199); *hayar*¹³⁰ (haiar, chaiar) 'citriolo' (Car. 177) < ar. *ḥıyār* 'salatalık, badem adıyla bilinen sebze' (ETTL II 311) = gtt. *hıyar*.

kuzi (chuzi) 'agnello' I b • *kuzu* (qouzou) 'agneau' (Vig. 357) = gtt. *kuzu*.

lana (lana) 'verze' II a • *lahana* 'cauoli, verze' (Mol. 80,85) < yun. *lahanon* = gtt. *lahana*.

lumoni (lumoni) 'limoni' III a • *limón* 'limone' (Arg. 227); *limün* 'limone' ~ *limun ağacı* (limun aghaği) 'albero di limoni' ~ *limon rengi* (limon rengi) 'color citrino' (Men. 4220) < far. *limün*, rum. *lemoni* biçimi it. 'dan alınmıştır (TDES 281-2).

meanaci/meanatsi (meanazi) 'losto' I b • *meyhāneci* (mejhāneđi) 'oste, hoste.' (Men. 5068) < far. *meyhāne* + *ci* = gtt. *meyhāneci*.

mercemek/mertsemek (merzemech) 'lentigie' II b • *mercimek* (mergiméch) 'lente ciuaia' (Arg. 232); *mercümek* (mergiüméc) 'letecchiá' (Fer. 118); *murtamuk* (murtamuch) 'cicerchia' (Car. 249); *mercemek* 'lente' (Par. 626) < far. *merdumek* (TS 1537), far. *merjumek* (Ste. 1211) = gtt. *mercimek*.

mermer (mermer) 'marmoro' III a = ar. *mermer* < yun. *marmaron* (TS 1540).

meskit¹³¹ (meřchit) 'chiefa' I a • *meskit* (meřchit) 'templum' (Meg.); *meçit* (meçit) 'templum Turcarum, moschea' (Mon. 97); *meçid* (meccid) 'chiesa' (Car. 239); *mesçid*, *mesçed* (mesçid, mesçed) 'templum' (Men. 4643) < ar. *mescid* = gtt. *mescit*.

mustafa (lamuftafa)¹³² 'santo giouanni' I a.

nar (nar) 'pomi granati' III a • *enār* hlk. *nār* 'melogranato', *enār ağacı* (enār aghaği) 'albero di granati' (Men. 434) ~ *nār* 'melogranato', *nār ağacı* (nār aghaği) 'albero di granati' (Men. 5092) < far. *nār*, *enār* (TS 1631) = gtt. *nar*.

niçi derler boni (nici derler boni) 'come fe chiama qīta' II b • gtt. *nice derler bunu*.

nout (nout) 'ciseri' II b • *nohut* (nochut) 'ceci, legume' (Mol. 85) = gtt. *nohut*.

odum (odum) 'legna' II b [ITS 220 oduna] • *odume*¹³³ (hodume) 'legne' (VN 52); *odun* 'legno' (Par. 691) ~ *ođunlu* 'legnato' (Par. 701); *odun* 'lignum' (Men. 494) = gtt. *odun*.

¹³⁰ Çalışmada bkz. md. *hıyar*.

¹³¹ *Meskit*, *mescit*'in yabancı dillerdeki telaffuzu olmalıdır. Meynard, *mesgit* telaffuzunu İspanyolca, İtalyanca ve Fransızcanın etkisine bağlar: *De la prononciation "mezghid" s'est formé l'esp. mezquita, l'ital. meschita, et le franç. mosqueé* (Mey. 759).

¹³² Kelimenin önündeki 'la' it. artikel olmalıdır.

¹³³ Çalışmada düzeltilmiş şekliyle bkz. md. *hodun*.

oglam (oglam) 'figliolo' I a • *oğlan* (oghlán) 'giouane' (Arg. 242); *oglam*¹³⁴ (oglam) 'figliuolo' (VN 51) = [Lupis anl.] gtt. *oğlan* 'erkek çocuk' (KBS 613).

ogüz (ogius) 'bo' I b • *öküz* (occhúf) 'il toro mafchio' (Arg. 245) < it. *bò* 'bue [öküz]' (Cortelazzo 2007: 189).

oko 'frize' II a • *ok* (óc) 'frezza, saetta' (Fer. 125) = gtt. *ok*.

on (on) 'diece' III b.

on bir (on bir) 'vndefe' III b.

on iki (on ichi) 'dodefe' III b.

on uç/uts (on vz) 'tredefe' III b • gtt. *on üç*.

on durt (on durt) 'quatordefi' III b • gtt. *on dört*.

on bes (on bes) 'quindefe' III b • gtt. *on beş*.

on alti (on alti) 'sedefe' III b.

on yedi (on iedi) 'decefette' III b.

on sekiz (on sechis) 'defdotto' III b.

on dokuz (on docus) 'defnoue' III b.

ordek (ordec) 'anedra' II a • gtt. *ördek*.

ot (ot) 'fuoco' II b • *ot* 'fuoco' (Arg. 244); *ot*¹³⁵ (ót) 'foco' (Fer. 125); *ot* (oth) 'ignis' (Meg.); *ot* (ott) 'ignis, focus' (Mon. 156); *od* (od) 'fuoco' (Men. 493) = gtt. *od* 'ateş' (TS 1669).

otur (otur) 'senti' III a.

otuz (otus) 'trenta' IV a.

otuz bir (otus bir) 'trenta vno' IV a.

otuz iki (otos ichi) 'treuta doi, d. trenra doi' IV a • gtt. *otuz iki*.

otuz uç/uts (otus vz) 'trenta tre' IV a.

otuz durt (otus durt) 'trenta quatro' IV a.

otuz bes (otus bes) 'trenta cinque' IV a.

otuz alti (otus alti) 'trenta fei' IV a.

¹³⁴ Çalışmada düzeltilmiş şekliyle bkz. md. *oglan*. Fakat m'li şekillere farklı metinlerde de tesadüf edilmesi böyle bir telaffuzun varlığına işaret edebilir.

¹³⁵ Çalışmada bkz. md. *od*.

otuz yidi (otus idi) 'trenta fette' IV a • gtt. *otuz yedi*.

otusiekiz (otus iechis) 'trenta otto' IV a [ITS 241 *otusekiz* (otufechis)] • gtt. *otuz sekiz*.

otuz dokuz (otus docus) 'trenta noue' IV a.

***oyan** [m. oyar] (oiar) 'briglia' I b • *uyan* (hvián) 'brigla' (Arg. 280); *oyan* (oián) 'briglia, freno' (Fer. 153) < *oyan* 'zincir, hayvan gemi' (DS 3300).

papaso/papazo (papaffo) 'prete' I a • *papas*, *papaz* 'prete' (Par. 719); *papaz* ~ *papas* 'prete' (Men. 623) < yun. *pappas* = gtt. *papaz* 'Hristiyan din adamı' (TS 1761).

parmaklarum (parmaclarum) 'dide' II a • *barmak* 'deto' (Mol. 116) ~ *parmak* 'il dito' (Mol. 182); *barmak* 'deto della mano ò de la piede' (Par. 201) ~ *demür parmakları* 'ferrata di finestra' (Par. 538) < [benim] *parmaklar* + *um* = gtt. *parmaklarım*.

pianir (pianir) 'formazo' II a [ITS 242 *penir*] • *penir*, *peynir* (penir, peinir) 'formaggio' (Mol. 82,152) < far. *panîr* = gtt. *peynir*.

pire (pirhe) 'pulisî' II a.

piskir (pischir) 'touaglia' II a • *peşgîr* 'mantile di tauola' (Par. 727) = far. *pîş-gîr* 'havlu' (TS 1796) = gtt. *peşkir*.

***saçu** (facu [?faciu]) 'cauelli' II a [ITS 243 *saç* (faʒʒi)] • *saç* (sácj) 'chapelli' (Arg. 252) = gtt. *saç*.

sahat (fahat) 'hore' III b • *sahat* (Jahat) 'hora' (Meg.); *sā'ât* (sā'æt) hlk. *sahat* (Jahat) 'hora' (Men. 2516) < ar. *sā'at* = gtt. *saat*.

saktan (factan) 'cordoani' III a [ITS 243 ?*sakṭiyan* (fanctian)] • *sakṭiyan* (sacctián) 'cordouano' (Arg. 254); *sakṭiyan* (saktian) 'corium caprinum' (Mon. 170); *saḥṭiyan* (fachtian) 'corium caprinum' (Meg.); *sáḥṭiyān*, *siḥṭiyān* (fæchtijān, fychtijān) 'cordouano' (Men. 2566) < far. *saḥṭiyān*, *siḥṭiyān* 'leather, morocco [deri, maroken]' (Ste. 661).

salamelek (falamelech) 'bona vita' II b • *salamalekki* (salâmaléchchj) 'Dio ti falui' (Arg. 254); *selam aleyk* (sellam aliech) (bGeo. 68) < ar. *selâmun* 'aleyke' 'Selam senin üzerine olsun'.

sarap (farap) 'vino' II b • *şarap* (sciárap) 'vino' (Arg. 266); *şarab* (sc=arab) 'vino' (Mol. 481); *şerāb* (şerāb) 'vino' (Men. 2790) < ar. *şerāb* = gtt. *şarap*.

sarmsak (farmfach) 'aglio' III a • *saramsak*¹³⁶ (Jarymjak) 'aglo' (Arg. 255); *sarumsak* (Jarumsak) 'alliu' (Meg.); *saromsok* 'allium' (Mon. 171); *sarımsak* (Jarymjak) 'aglio' (Men. 2602, 2916); *sarırsak*, *samsak*, *sarsımak* (DS 3533).

?**savsey** (fausei) 'san antonio' I a.

sekiz (fechis) 'otto' III b.

seksen (fechsen) 'ottanta' IV b.

senduk (cenduch) 'caffa' II a [ITS 243 ?*sınduk* (fenduch)] • *sanduk* (sandùch) 'chafa' (Arg. 254); *sandük*, *sundük* (jandük, fundük) 'arca' (Men. 2992); *sandık* (fandeq) 'caisse' (Vig. 364); *sendük* (DS 3581) < ar. *şandük* = gtt. *sandık*.

sev- → *ala seversi*.

sikir (fichir) 'buffalo' I b • *sıgır* (sighır) 'vacca' (Fer. 138) = An.ağl. *seğer*, *sur*, *sir*, gtt. *sıgır*.

sitima (fitima) 'febre' III a • *sitma* (sittma) 'febre' (Arg. 217); *sitma*, *sutma* 'tremor, febris' (Mon. 174); *ısitma* 'febre' (Par. 469) = gtt. *sitma*.

smarla- / **smerla-** → *alasmarladi*, *allasmerladi*.

sogan (fogan) 'ceuolle' III a.

spake (spache) 'solda a cauallo' I b [ITS 243 *spai* (fpae)] • *spai* (spai) 'eques leuis armature' (Mon. 177); *sipāhî* (fipāhî) 'joldato a cauallo' (Men. 2534); *sipahi*, *ispahi*, *sipaha*, *ispaha* (fipahi, ifpahi, fipaha, ifpaha) 'jpahi' (Vig. 439); *sipāhî* ~ *sipāhe* 'cavalier, sepoy' (Joh. 681) < far. *sipāhî*, ayrıca XVI. yy. Venedik ağzında alıntı kelime olarak, *spāchi* (spāhi, spai) 'soldati turchi di cavalleria' (Cortelazzo 2007: 1281).

suf (fuf) 'zambelotti' III a • *sof* 'ciambellotto' (Mol. 89) < ar. *şūf* = gtt. *sof* 'bir çeşit sertçe, ince yünlü kumaş' (TS 1999).

tabak (tabach) 'scudelle' II b • ar. *ṭabak* (Zen. 595).

tagaci/tagatsi (tagazi) 'beretaro' I b [ITS 244 *takyacı* (tachiagi)] • *taқыacı* (tacchiaggi) 'berrettaio' (Arg. 270); *taқıyeci*, 'arık-çıncı' 'berettaro' (Par. 830); *takye* (taqyè) hlk. *takke* (taqqè) 'calotte' (Mey. 434) < ar. *ṭākıyye* = gtt. *takkeci*.

takta (tacta) 'affa' III a • *takta*¹³⁷ (tactá, tachtá) 'ağse, tauola' (Arg. 270); *tahtá* 'tauola' (Fer. 146); *táhtá*, *táhtá* (tæchtæ, tæhtæ) 'ağfe, tauola' (Men. 1108), ayrıca bkz. *takta ko-*, *takdala-* (Car. 313) < far. *tahte* (TS 2116) = gtt. *tahta*.

tas (tas) 'preda' III a • gtt. *taş*.

¹³⁶ Çalışmada bkz. md. *sarımsak*.

¹³⁷ Çalışmada bkz. md. *tahta*.

tasik (tafich) 'tempefta' III a • *taşıık* (taşık) 'exundans' → *taşkın, taşkun* (taşkyn, taşkun) (Men. 3068) = *taşık*.

tauk (tauch) 'galline' II a • *tauk* 'gallina' (aGeo. 624); *tauk*¹³⁸ (taúch) 'pollo' (Arg. 272); *tauk*¹³⁹ (taúc) 'gallina' (Fer. 147); *kara tauk* 'merula' (Mon. 125); *tauk* (tauch) 'gallina' (Car. 314); *tauk* ~ *tavuk* (tauk, tawuk) 'gallina' (Men. 3097) = ET *takıģu*, OrT *takaģu* (TDES 398), gtt. *tavuk*.

terzi (terzi) 'sartor' I b • *derzî* 'calzolaio' (Par. 319); *derzi* hlk. *terzî* 'sartor' (Men. 2055) < far. *derzî*.

tirnak (tirnach) 'ongie' II a • *tarnak* (tarnác) 'onghia' (Fer. 150); *dernak* 'unguis' (aGeo. 624) = gtt. *tirnak*.

trepez (trepes) 'tauola' II a • *trepez* (trepéf) 'tauola' (Arg. 277); *trapeze* ~ *trapeze* (tyrapeze, trapeze) 'tauola, banco' (Men. 3093) < rum. *trapeze/trapeze* (τρραπεζα) 'masa, yemek masası' (TDES 417).¹⁴⁰

trunus (trunus) 'melaranzi' III a [ITS 244 *trunc*¹⁴¹ (trung)] • Arg *turunç* (turúnci) 'melarancia' (Arg. 246); *türünc* (türüng) 'melarancio' (Men. 1162) < far. *turunc* (TS 2255) = *turuş* (DS 3996), gtt. *turunç*.

tufek (tufech) 'scoppietto' II a • *tüfenk* hlk. *tüfek* (tüfenkⁱ, tüfekⁱ) 'sclopetum' (Men. 1296) = An.ağl. *tüfeñk* (DS 4004), gtt. *tüfek*.

tuz (tus) 'sale' II a.

uç/uts (vz) 'tri' III b • gtt. *üç*.

***ustiker** [m. uestiker] (vftichier) 'artesano' I b [ITS 244 *ustiker* (vftichier)] • *usteker* (vftecchiér) 'maestro' (Arg. 280); *ustaker* (ustacier) 'arteggiano' (VN 52); *üstaker* (üftäk'ier) 'magister' (Men. 174) < far. *ustäger* 'maestro [usta]' (Zen. 36).

var get (varget) 'va con dio' III a.

yamur (iamur) 'pioza' II b • *yağmur* (jaghmur) 'pioggia' (Arg. 286); *yamur*¹⁴² (iamúr) 'pioggia' (Fer. 157) = gtt. *yağmur*.

yaniçeri/yanitseri (ianizeri) 'fanti a piedi' I b • *inçiri* (ínciri) 'soldato' (Fer. 160); *yeiçeri* (ieiceri) 'fante, foldato' (Mol. 142)¹⁴³; *yeñiçeri* (jen-yçeri) 'nova militia' (Men. 5596).

¹³⁸ Çalışmada bkz. md. *tavuk*.

¹³⁹ Çalışmada bkz. md. *tavuk*.

¹⁴⁰ Eren, kelimenin Kumanlarda 'masa' anlamında kullanıldığını ve Türkçede ise 17. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığını kaydetmektedir (TDES 417). Lupis ve Argenti'de kelimenin henüz 16. yüzyıl başlarında da kullanımda olduğu görülmektedir.

¹⁴¹ Çalışmada bkz. md. *turunç*.

¹⁴² Çalışmada bkz. md. *yağmur*.

¹⁴³ Metinde sayfa numarası baskı hatasından dolayı bkz. 202.

yat- → *gilyat*.

yay (iaî) 'arco' II a.

yedi (iedi) 'sette' III b • *yedi* (jedi) 'sette' (Men. 5565).

yelek (ielech) 'zippon' II a.

yer (ier) 'terra' II b.

yetmiş (ietmiş) 'settanta' IV b • gtt. *yetmiş*.

yi- → *getir yielum*.

yimurcak (imurgiach) 'morbo' III b • *yimurcak* (jmurgiách) 'pest' (Arg. 294); *yumurcak* (iumurgiac) 'peste, contagione' (Fer. 162); *yumurcak*, *yumurcak* (iumurgiach, iemurgiach) 'contagio, peste, pestilenza' (Car. 358); *yumurcak* (jumurgiak) 'peftis' (Men. 5609) = gtt. hlk. *yumurcak* 'veba hastalığında koltuk altında veya kasıkta çıkan çiban' (TS 2470-1), 'iyileşmeyen çiban' (DS 4317).

yizun (izun) 'vua' III a • *üzüm* (vfúm) 'vua' (Arg. 283); *üzüm*, *uzum* hlk. *yüzüm* (iüzüm) 'uva' (Men. 513) = gtt. *üzüm*.

yokari → *kalk yokari*.

yoblek (ioblech) 'camisa' II a • *yümlek*¹⁴⁴ (júmléç) 'camifcia' (Arg. 191); *gumelek* (guimelech) 'camisia' (VN 53); *gümlek* (ghiumléc) 'cammicia' (Fer. 88); *gümlek*, *gümelek* (giumlek, giumelek) 'indufium' (Meg.); *gümlek* (giumlek) 'indusium' (Mon. 96); *gümlük* (ghiumluch) 'camicia' (Car. 166); *gönlek* hlk. *gömlek* (g'ön-lekⁱ hlk. g'ömlekⁱ) 'camifcia' (Men. 4088) ~ *gömlek* (g'ömlekⁱ) 'camifcia' (Men. 4093) = gtt. *gömlek*.

yonder (ionder) 'piccha' II a • *gönder*, *yönder*¹⁴⁵ (ghiondér, jondér) 'lancia' (Arg. 189) < rum. *gönder* (κονταρί [kontari]) 'bayrak çekilen direk; üvendire, uzun sırık, mavna sırığı' (TDES 162) = gtt. *gönder*.

yul (iul) 'strade' II b [ITS 245 *yol* (iol)] • *yol* (jol) 'strada' (Arg. 295); *su yul*, *su yolu* (su iuli, sù ioli) 'acquaio' (Car. 300) = gtt. *yol*.

yul (iul) 'rosa' III a • *gül* (ghiul) 'rosa' (Arg.109); *gül* (giul) 'rosa' (Mon. 96) < far. *gül* = gtt. *gül*.

yuz (ius) 'cento' IV b • gtt. *rakam*, *yüz*.

zeytin yak (zeitiniach) 'olio de oliua' II b • *zeytin yağ* (xeittín jagh) 'olio' (Arg. 299) < ar. *zeytün* + *yağ*(*t*) = gtt. *zeytin yağı*.

¹⁴⁴ Çalışmada bkz. md. *gümlek*.

¹⁴⁵ Çalışmada bkz. md. *gönder*.

İŞARETLER VE KISALTMALAR

*	varsayılan biçim.	KBS	Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (bkz. Gülensoy 2007).
→	madde başı gönderme işareti.		
><	gelişme işaretleri.		
~	eş zamanlı kullanım.	krş.	karşılığı.
aGeo.	Georgieviz 1544 (bkz. Yağmur 2014).	m.	metinde.
An.ağl.	Anadolu ağızları.	md.	madde.
anl.	anlam.	Meg.	Megisero 1612.
ar.	Arapça.	Men.	Meninski Thesaurus 1680 (bkz. tıpkı basım 2000).
Arg.	Argenti 1533 (bkz. Adamović 2001).	Men.C.	Meninski Complementum 1680 (bkz. tıpkı basım 2000).
bGeo.	Georgieviz 1567.	Mey.	Meynard 1881 (bkz. tıpkı basım 1971).
bkz.	bakınız.	moğ.	Moğolca.
BM	British Museum.	Mol.	Molino 1641.
BS	Bayerische Staatsbibliothek.	Mon.	Montalbano 1630 (bkz. Rocchi 2014).
bulg.	Bulgarca.	OrT	Orta Türkçe.
Car.	Carradori 1650 (bkz. Rocchi 2011).	Par.	Parigi (bkz. Kartalioğlu 2015).
Cla.	Clauson 1972.	rum.	Rumca.
Clo.	Clodii 1730.	sırp.	Sırpça.
ç.	çokluk.	Ste.	Steingass 1892 (bkz. tıpkı basım 1998).
d.	doğrusu.	t.	Türkçe.
Dev.	Devellioğlu 1962.	TAR	Yeni Tarama Sözlüğü.
DS	Derleme Sözlüğü.	TDES	Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü (bkz. Eren 1999).
ET	Eski Türkçe.	Trac.	Tractatus De Moribus 1481 (bkz. Stein 1995/96).
ETTL I	Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati I (bkz. Tietze 2001).	TS	Türkçe Sözlük.
ETTL II	Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati II (bkz. Tietze 2009).	TTS	Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü.
far.	Farsça.	vb.	ve benzeri.
Fer.	Ferraguto 1611 (bkz. Rocchi 2012).	vd.	ve diğerleri.
gtt.	güncel Türkiye Türkçesi.	Vig.	Viguiet 1790.
hlk.	halk dili.	VN	Vocabulario Nuovo 1567 (bkz. Adamović 1976).
it.	İtalyanca.	Wen.	Wenner 1622 (bkz. Stachowski 2015).
ITS	Ein Italienisch-Türkisches Sprachbuch Aus Den Jahren 1525-1530 (bkz. Adamović 1975).		
Joh.	Johnson 1852.		

yun. Yunanca. Zen. Zenker 1866-1876.

KAYNAKÇA

- ADAMOVIĆ, Milan (2001), *Das Türkische des 16. Jahrhunderts Nach den Aufzeichnungen des Florentiners Filippo Argenti (1533)*, Göttingen: Pontus Verlag.
- ADAMOVIĆ, Milan (1975), "Ein Italienisch-Türkisches Sprachbuch Aus Den Jahren 1525-1530", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 67: 217-247.
- ADAMOVIĆ, Milan (1976), "Vocabulario nuovo mit seinem türkischen Teil", *Rocznik Orientalistyczny*, 38: 43-69.
- BOERIO, Giuseppe (1829), *Dizionario del Dialetto Veneziano*, Venezia.
- CAHEN, Claude (2012), *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (Çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,
- CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Great Britain: Oxford University Press.
- CLODII, Johannis Christiani (1730), *Compendiosum Lexicon Latino-Turcico-Germanicom*, C. I-II, Lipsiæ.
- CORTELAZZO, Manlio (2007), *Dizionario veneziano della lingua e della cultura popolare nel XVI secolo*, Padova: Collana Cultura Popolare Veneta, La Linea Edrice.
- DENY, Jean (1995), *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları, Türkiye Türkçesi*, (Çev. Oytun Şahin), Ankara: TDK Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1962), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Doğu Matbaası.
- EREN, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- FILIPOVIĆ, Rudolf (1986), "The Beginnings of Lexicography in Croatia", *The History of Lexicography*, (Ed. Reinhard Hartmann), Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- GEORGIEVIZ, Bartholomæo (1567), *De Torcarum Moribus Epitome*, Lvgdvni.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C.I-II, Ankara: TDK Yayınları.
- İNALCIK, Halil (2009), *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ 1300-1600*, (Çev. Ruşen Sezer), İstanbul: YKY.
- İNALCIK, Halil (2013), *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyeti ile Özdeşleşme Süreci*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- JOHNSON, Francis (1852), *Dictionary, Persian, Arabic and English*, London: W^m. H. Allen and Co.
- KARTALIOĞLU, Yavuz (2015), *Bernardo da Parigi, Söz Kitabı (Roma 1665), İtalyanca-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- KARTALIOĞLU, Yavuz (2010), "The Vowels of Turkish Language in Transcription Texts", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27: 85-112.
- MEGISERO, Hieronymo (1612), *Institutionum Lingvæ Turcicæ*, Lipsiæ.
- MENINSKI, Francisco Mesgnien (2000), *Thesaurus Lingarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae (1680)*, C. I-III, (haz. Stanisław Stachowski - Mehmet Ölmez), İstanbul: Simurg.

- MENINSKI, Francisco Mesgnien (2000), *Complementum Thesauri Linguarum Orientalium (1680)*, C. V, (Haz. Stanisław Stachowski - Mehmet Ölmez), İstanbul: Simurg.
- MEYNARD, A.C. Barbier de (1971), *Dictionnaire Turc - Français (1881)*, C. I-II, Amsterdam: Philo Press.
- MOLINO, Giovanni (1641), *Dittionario Della Lingua Italiana Turchesca*, Roma.
- OVDIN, Antoine (1693), *Dittionario Italiano e Francese*, Venise.
- PARIGI, Bernardo da (1665), *Söz Kitâbı Vocabolario Italiano Turchesco*, C. I-III, Roma.
- PEDANI, Maria Pia (2010), *Inventary of the Lettere Scritture Turchesche in the Venetian State Archives*, Leiden-Boston: Brill.
- PEDANI, Maria Pia - BORTOLOZZO, Patrizia (2010), *Le carte del Sultano nell'Archivio di Stato di Venezia Catalogo della Mostra, 21 Settembre-15 Ottobre 2010*, Venezia.
- ROCCHI, Luciano (2011), *Il Dizionario Turco-Ottomano di Arcangelo Carradori (1650)*, Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- ROCCHI, Luciano (2012), *Il 'Dittionario della Lingua Turchesca' di Pietro Ferraguto (1611)*, Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- ROCCHI, Luciano (2014), *I Repertori Lessicali Turco - Ottomani di Giovan Battista Montalbano (1630 ca.)*, Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- STACHOWSKI, Marek (2015), "Osmanisch-türkische Appellativa im Reisebuch von Adam Wenner (1622)", *Kutadgu Nom Bitig Festschrift für Jens Peter Laut zum 60. Geburtstag*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag: 593-607.
- STEIN, Heidi (1995/96), "Das Türkische Sprachgut Im 'Tractatus De Moribus, Conditionibus Et Nequicia Turcorum' (1481) Des Georg Von Ungarn", *Archivum Ottomanicum*, 14: 39-78.
- STEINGASS, F. (1998), *A Comprehensive Persian - English Dictionary*, Beirut-Lebanon: Librairie du Liban Publishers.
- TDK (1965-1993), *Derleme Sözlüğü I (2. bs. 1993), II-XII (1965-1983)*, Ankara: TDK Yayınları.
- TDK (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, (haz. Cem Dilçin), Ankara: TDK Yayınları.
- TDK (1995-1996), *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü I (1995), II-VIII (1996)*, Ankara: TDK Yayınları.
- TDK (1998), *Türkçe Sözlük*, C. I-II, Ankara: TDK Yayınları.
- TIETZE, Andreas (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C. I, İstanbul-Wien: Simurg.
- TIETZE, Andreas (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C. II, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- TULUM, Mertol (2014), "Meninski'ye Göre XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi'nde /ı/ Ünlüsü", *Türkiyat Mecuması*, C. 24, Bahar: 99-112.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1988), *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara: TTK Yayınları.
- VALENTIANO, Pietro Lupis (1527), *Opera Nuova Che Insegna a Parlare la Lingua Schiavonesca alli Grandi alli Picoli et alle Donne*.
- VIGUIER, M. (1790), *Éléments De La Langue Turque*, Constantinople.
- YAĞMUR, Ömer (2014), "De Turcarum Ritu Et Cereamoniis (1544) İçerisinde Bulunan Çeviri Yazılı Sözlük Üzerine", *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 30 Eylül - 4 Ekim 2013 İstanbul, Bildiri Kitabı II*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 619-633.

ZENKER, Julius Theodor (1866-1876), *Türkisch-Arabisch-Persisches Handwörterbuch*, C. I-II, Leipzig:
Verlag Von Wilhelm Engelmann.